

УДК 811.581'373.7:373.612.2

Цимбал С. В.

КОНЦЕПТИ ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) ТА ЧАС-ПРОСТІР (时空) У КИТАЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ ЧЕН'ЮЙ КРИЗЬ ПРИЗМУ МЕТАФОРИ

Статтю присвячено дослідженню процесу метафоричної актуалізації концептів ПРОСТІР, ЧАС та ЧАС-ПРОСТІР у фразеологічних одиницях чен'юй сучасної китайської мови на основі теорії концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона.

Ключові слова: концепт, простір, час, концептуальна метафора, чен'юй.

Цимбал С. В. Концепты ПРОСТРАНСТВО (空间), ВРЕМЯ (时间) и ВРЕМЯ-ПРОСТРАНСТВО (时空) в китайских фразеологических единицах ченьюй сквозь призму метафоры. – Статья.

Статья посвящена исследованию процесса метафорической актуализации концептов ПРОСТРАНСТВО, ВРЕМЯ и ВРЕМЯ-ПРОСТРАНСТВО во фразеологических единицах ченьюй современного китайского языка на основании теории концептуальной метафоры Дж. Лакоффа и М. Джонсона.

Ключевые слова: концепт, пространство, время, концептуальная метафора, ченьюй.

Tsimbal S. V. SPACE, TIME and TIME-SPACE concepts in the Chinese phraseological units chengyu through the prism of metaphor. – Article.

The article deals with the investigation of the metaphorical updating process of the SPACE, TIME and TIME-SPACE concepts in the phraseological units chengyu of modern Chinese language, based on the Conceptual Metaphor Theory by G. Lakoff and M. Johnson.

Key words: concept, space, time, conceptual metaphor, chengyu.

Проблема концептуалізації таких базових категорій буття людини, як *час* та *простір*, упродовж тривалого часу привертає увагу мовознавців і не втрачає своєї актуальності донині. Водночас процес дослідження вербалізації концептів ПРОСТІР і ЧАС у різних мовах світу є новим напрямом, який характеризується безліччю підходів. Серед останніх досить продуктивною є теорія концептуальної метафори (Conceptual Metaphor Theory) Дж. Лакоффа та М. Джонсона, згідно з принципами якої більша частина буденної концептуальної системи людини метафорична за своєю природою [5, с. 203]. Під її впливом дедалі більше науковців схиляються до думки про визначення концепту ЧАС як метафоричного, оскільки в більшості мов світу поняття «час» концептуалізується на основі просторових метафор: розміру, кількості (множинності), положення, форми, руху тощо [4, с. 4; 3, с. 150].

Що стосується китайських мовознавчих розвідок, присвячених процесу концептуалізації понять «простір» і «час», то вони здебільшого пов'язані з дослідженням мовної об'єктивізації концептів. Водночас фразеологічна система китайської мови з позиції концептуальної репрезентації досі не привертала належної уваги з боку як китайських, так і європейських мовознавців. Ми здійснили спробу проаналізувати концепти ПРОСТІР (空间 [kōngjiān]), ЧАС (时间 [shíjiān]) та ЧАС-ПРОСТІР (时空 [shíkōng]) крізь призму метафори в складі китайських фразеологізмів чен'юй як найбільш репрезентативного матеріалу дослідження з позиції концептуальної наповненості.

На нашу думку, для повного й вичерпного дослідження концептів ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) та об'єднаного концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空) як результату традиційних китайських

уявлень у сучасній китайській мові необхідно застосовувати методику вивчення концепту як *метафоричної* структури, що актуалізується в метафоричних моделях [6; 7, 8]. Такі моделі, на нашу думку, доцільно вивчати насамперед у процесі дослідження фразеологічних одиниць (далі – ФО) сучасної китайської мови, серед різновидів яких доцільно виокремити саме *чен'юй* (成语 [chéngyǔ]), завдяки властивості останніх метафоризувати явища навколишньої дійсності, що існують у просторі й часі.

Водночас, спираючись на думку провідного вітчизняного дослідника в галузі когнітивної лінгвістики О.П. Воробйової, визначимо методику реконструкції концептуальних метафор як провідну в дослідженнях концептів ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) і ЧАС-ПРОСТІР (时空) та стисло опишемо основні етапи їх аналізу. Отже, як зазначає професор О.П. Воробйова, до основних кроків дослідження концепту крізь призму метафори належать такі: 1) визначення змісту концептосфери мети, тобто концептуальних референтів (відповідь на питання *що описується?*); 2) виявлення концептуальних корелятивів – складників концептосфери-джерела (відповідь на питання *як, крізь яку призму це описується?*); 3) встановлення характеру перехресного мапування (відповідь на питання *що висвітлено під час опису?*); 4) окреслення діапазону концептуальних метафор (відповідь на питання *які образи задіяні?*); 5) окреслення обсягу концептуальних метафор (відповідь на питання *які референти охоплено одним образом?*) [1, с. 9].

Згідно із зазначеними етапами аналізу концептів ми дослідили насамперед фразеологічний матеріал [11] шляхом визначення репрезентованих у ФО *концептуальних референтів*, тобто концептів, які розуміються метафорично, а саме ПРОСТІР

(空间), ЧАС (时间) і ЧАС-ПРОСТІР (时空), а також їхніх *концептуальних корелятів* (концепти, що використовуються для порівняння) [5, с. 203]. Крім цього, вважаємо за доцільне сформулювати низку метафоричних моделей досліджуваних концептів, що актуалізуються фразеологічними одиницями *чен'юй* китайської мови, проаналізувавши які, ми зможемо встановити характер перекресного мапування (процес співвіднесення *концептуальних референтів* і *корелятів*), а також окреслити діапазон та обсяг концептуальних метафор [5, с. 245].

У результаті аналізу метафоричної актуалізації досліджуваних концептів ми виокремили низку ключових метафоричних моделей, що постають як відображення переосмислених уявлень про *час* і *простір*, притаманних китайському мовцю. Розглянемо окремо кожну модель концепту ПРОСТІР (空间), концепту ЧАС (时间) і концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空) на основі конкретних прикладів ФО *чен'юй*.

І. Метафоричні моделі концепту ПРОСТІР (空间).

«Простір – це *різновекторний рух суб'єкта*»:

– 南辕北辙 [nán yuán běi zhé] (букв.: (повернути) голоблі на **південь**, а їхати на **північ**) «робити все навпаки, рухатися в протилежному напрямку»;

– 上窜下跳 [shàng cuàn xià tiào] (букв.: стрибати **вгору**, плігати **донизу**) «стрибати; всюди гасати, енергійно діяти (*негативна оцінка*)»;

– 里出外进 [lǐ chū wài jìn] (букв.: **зсередини** – виходити, **ззовні** – заходити) «асиметричний, нерівний; такий, що стирчить на всі боки; швендяти туди-сюди; як на прохідному дворі»;

– 来龙去脉 [lái lóng qù mài] (букв.: дракон, який **прийшов**, (його) вени, що **йдуть**) «причинний зв'язок, послідовність подій».

В основі цієї концептуальної метафори концепту ПРОСТІР (空间) лежать уявлення про переміщення суб'єкта, яке є цілеспрямованим і визначеним та відбувається зі сходу на захід, з півдня на північ, згори донизу або зсередини назовні. Зокрема, такий рух може бути метушливим (біг, стрибки) або досить спокійним (ходіння, крокування). Водночас у цьому разі ми можемо виокремити дві субмоделі як результат перекресного мапування, а саме «простір – це рух» та «простір – це суб'єкт».

«Простір – це *шлях, дорога*»:

– 前程万里 [qián chéng wàn lǐ] (букв.: **попереду** – шлях у десять тисяч *лі*) «людина, якій пророкують блискучу кар'єру»;

– 前车之鉴 [qián chē zhī jiàn] (букв.: перевернутий віз на дорозі **попереду**) «застереження, пересторога на майбутнє; чужа біда вчить; вчитися на помилках минулого»;

– 旁门左道 [pángmén zuǒdào] (букв.: бічні двері, дорога **ліворуч**) «еретичні секти»; «застосовувати недозволені методи, йти обхідними дорогами»;

– 中道而废 [zhōng dào ér fèi] (букв.: зупинитися **посередині** шляху) «не довести справу до кінця, зробити справу наполовину, кинути щось на півдорозі».

Сутність цієї концептуальної метафори полягає в уявленні про простір як дорогу, шлях, який може бути як успішним, так і з певними перешкодами, хибним, таким, що змушує припинити будь-який рух та зупинитись посередині, або бути прихованим від очей, оповитим темрявою тощо.

«Простір – це *відносини*»:

– 西邻责言 [xī lín zé yán] (букв.: звинувачення **західного** сусіда) «отримувати докори та обвинувачення від інших людей»;

– 上和下睦 [shàng hé xià mù] (букв.: **зверху** гармонія, **знизу** злагода) «між начальством і підлеглими гарні стосунки»;

– 上谄下渎 [shàng chǎn xià dú] (букв.: підлещуватися до **верхів**, зневажати **низи**) «бути улесливим перед начальством і зневажати підлеглих»;

– 里勾外连 [lǐ gōu wài lián] (букв.: **зсередини** домовитися, **ззовні** об'єднатися) «вступати у змову, знаходитись/бути в змові».

У цьому разі концепт ПРОСТІР (空间) метафорично осмислюється як відносини між людьми одного статусу, між начальством («верхи») та підлеглими («низи»), між країнами-сусідами тощо. Це дає змогу виокремити декілька субмоделей на позначення метафоричної актуалізації досліджуваного концепту: «простір – це соціальні стосунки», «простір – це класові відносини», «простір – це міжнародні взаємини».

«Простір – це *оточення*»:

– 前赴后继 [qián fù hòu jì] (букв.: **передні** йдуть в атаку, ті, що **позаду**, слідують за ними) «мужньо йти вперед, не зважаючи на труднощі»;

– 前歌后舞 [qián gē hòu wǔ] (букв.: **попереду** – пісня, **позаду** – танець) «прославляти армію, що бореться за справедливість»;

– 左辅右弼 [zuǒ fǔ yòu bì] (букв.: **ліворуч** – допомога, **праворуч** – підтримка) «надавати всебічну підтримку, будь-яким чином допомагати»;

– 左邻右舍 [zuǒlín yòushè] (букв.: сусіди **ліворуч**, сусіди **праворуч**) «сусідство», «довкілля»; «аспекти речей».

В основі цієї метафори лежить уявлення про ПРОСТІР як людське оточення попереду й позаду чи ліворуч або праворуч себе. Водночас значення більшості ФО, які актуалізують таку метафору, вказує на всебічну допомогу, яка може надійти від сусідів справа чи зліва в час виникнення труднощів. У зв'язку із цим визначаємо такі метафоричні субмоделі: «простір – це оточення попереду та позаду», «простір – це оточення ліворуч і праворуч».

«Простір – це *людина*»:

– 后台老板 [hòutái lǎobǎn] (букв.: **залаштунковий** господар) «залишаючись у тіні, тримати під контролем ситуацію»;

– 无出其右 [wúchū qíyòu] (букв.: не знайти **іншого** краще (його)) «неперевершений, недосяжний»;

– 中流砥柱 [zhōngliú dǐzhù] (букв.: **посеред** течії (як гора) Дічжу) «надійна опора (про людину)»;

– 外宽内深 [wài kuān nèi shēn] (букв.: **зовні** – широкий, **всередині** – глибокий) «зовні – великодушний, всередині – підступний»; «зверху гарно та тихо, а всередині ворушиться лихо».

Сутність цієї концептуальної метафори полягає в застосуванні просторових ознак щодо людини, а саме в процесі опису її характеру та якостей (як позитивних, так і негативних). Для цього широко використовуються просторові метафори *позаду*, *праворуч*, *зовні* та *всередині*, які актуалізують такі субмоделі: «простір – це людина ззовні», «простір – це людина всередині» тощо.

II. Метафоричні моделі концепту ЧАС (时间).

«Час – це **суб'єкт**, що рухається»:

– 日长一线 [rì cháng yī xiàn] (букв.: **день** продовжився на ниточку) «дні стають довшими (після зимового сонцестояння)»;

– 成年累月 [chéngnián lěiyuè] (букв.: цілий рік, цілими **місяцями**) «роками і місяцями», «протягом тривалого періоду часу»;

– 来者可追 [lái zhě kě zhuī] (букв.: те, що **приходить** (майбутні події), можна наздогнати та виправити) «майбутнє в наших руках»;

– 去故就新 [qù gù jiù xīn] (букв.: **йде** старе – відразу нове) «на зміну старому приходить нове».

Проаналізувавши зазначену модель, можна дійти висновку, що метафорична актуалізація концепту ЧАС (时间) у цих випадках може бути представлена як суб'єкти, які рухаються, постійно трансформуються та змінюють один одного. Крім того, метафорична концептуалізація часу відбувається також у разі відображення в мові *минулого* й *майбутнього* за допомогою просторових дієслів 去 [qù] («йти») та 来 [lái] («приходити») відповідно. Досліджувану концептуальну метафору ми визначаємо двома висловами («час – це рух» та «час – це суб'єкт»), на основі яких виокремлюємо метафоричні субмоделі «минуле – час, що рухається в напрямку **від** нерухомого спостерігача» та «майбутнє – час, який рухається в напрямку **до** нерухомого спостерігача».

«Час – це **статичний суб'єкт**»:

– 前因后果 [qiányīn hòuguǒ] (букв.: **попереду** (спочатку) причина, **позаду** (потім) наслідок) «початок і кінець», «від початку до кінця», «причина та наслідки»;

– 前目后凡 [qián mù hòu fán] (букв.: **попереду** (спочатку) частини, **позаду** (потім) ціле) «від часткового до загального» (про стиль написання тощо);

– 上下同门 [shàng xià tóng mén] (букв.: родичі між **попереднім** (верхнім) та **наступним** (ниж-

нім) поколіннями) – *спільна назва для чоловіка тітки та чоловіка племінниці*;

– 承上启下 [chéng shàng qǐ xià] (букв.: приймати від **попереднього**, передавати **наступному**) «служувати сполучною ланкою», «бути провідником».

Результати аналізу такої моделі свідчать про те, що концепт ЧАС (时间) у китайській мові також може бути представлений як суб'єкт, який існує нерухомо *попереду* та/або *позаду*, *над* та/або *під* спостерігачем, тобто вздовж *горизонтальної* та *вертикальної* осей відповідно. Подібні уявлення кваліфікуються китайським мовознавцем Лань Чунь (蓝纯) як **лінійна модель часу** [8, с. 119]; натомість інший китайський дослідник Тань Аошун (谭傲霜) вважає її **антропоцентричною** (традиційною) моделлю, що в окремих випадках корелює з **лінійно-історичною** [2], які притаманні китайським мовцям. Такий аспект виражається за допомогою просторових (локативних) лексичних одиниць китайської мови на позначення часу, у чому саме полягає процес метафоризації досліджуваного явища. На нашу думку, в основі виокремлених нами в цьому разі ФО лежать такі субмоделі метафоричної концептуалізації часу: «минуле – час *позаду* спостерігача»/«майбутнє – час *попереду* спостерігача» (горизонтальна вісь); «минуле – час *над* спостерігачем»/«майбутнє – час *під* спостерігачем» (вертикальна вісь).

«Час – це **людина**»:

– 年高望重 [nián gāo wàng zhòng] (букв.: **років** багато – авторитет великий) «високоморальний і вельмишановний»;

– 年近古稀 [nián jìn gǔ xī] (букв.: **вік** наближається до сімдесятиріччя) «скоро виповнюється сімдесят»;

– 绝代佳人 [jué dài jiā rén] (букв.: людська врода, що випереджає сучасність (цю **епоху**)) «людина незрівнянної краси»; «королева краси»;

– 一代楷模 [yī dài kǎi mó] (букв.: еталон **епохи**) «взірець»; «приклад для наслідування».

У цьому разі сутність метафоричної актуалізації концепту ЧАС (时间) полягає в уявленні про час як характеристику людини, а саме її якості, вік, зовнішність і здібності. Водночас ми вважаємо за доцільне виокремити низку субмоделей досліджуваного концепту як результат перехресного мапування, а саме: «час – це вік людини», «час – це характер людини», «час – це еталон людини».

III. Метафоричні моделі концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空).

«Час-простір – це **предмет**»:

– 天崩地坼 [tiān bēng dì chè] (букв.: **Небо** валиться, **Земля** тріскається) «грандіозний», «приголомшливий»;

– 天翻地覆 [tiān fān dì fù] (букв.: **Небо** перевернулося, **Земля** перекинулася) «колосальні зміни»; «усе догори дригом»; «шкереберть»;

– 天愁地慘 [tiān chóu dì cǎn] (букв.: **Небо** сумує, **Земля** в скорботі) «пригнічений горем»; «побиватися», «журитися», «сумувати»;

– 天差地远 [tiān chā dì yuǎn] (букв.: **Небо** різко відрізняється від **Землі**) «відрізнятися як небо від землі»; «небо і земля»; «кардинально протилежні точки зору».

В основі цієї концептуальної метафори лежать уявлення про Небо (天 [tiān]) та Землю (地 [dì]) як керуюче й підлегле начала, які є взаємозалежними та не можуть існувати окремо, а тому виступають «управителями» простору й часу. Крім цього, ієрогліф 天 у широкому розумінні є втіленням поняття Природи як універсального цілого, а у вузькому виступає єдністю просторового («простір над головою») та часового («день», «сезон», «пора року») смислів [10, с. 226; 9, с. 442]. У цьому разі, на нашу думку, можна виокремити декілька субмоделей, які об'єктивізують концепт ЧАС-ПРОСТІР (时空) як результат перехресного мапування: «час-простір – це взаємозв'язок Неба і Землі», «час-простір – це опозиція Неба і Землі».

«Час-простір – це **осередок існування**»:

– 世界大同 [shìjiè dà tóng] (букв.: **Всесвітня** узгодженість) «велике єднання світу», «світова гармонія»;

– 大千世界 [dàqiān shìjiè] (букв.: міриади **світів**) «безмежний всесвіт», «космос»;

– 花花世界 [huāhuā shìjiè] (букв.: прекрасна, квітуєча місцевість (**світ**)) «райський куточок»;

– 胸怀祖国，放眼世界 [xiōng huái zǔguó, fàng yǎn shìjiè] (букв.: у серці – батьківщина, перед очима – увесь **світ**) «обміркувати й вирішити проблему з погляду революцій у власній державі та на світовому рівні».

Сутність цієї концептуальної метафори полягає в уявленні про час-простір як певний осередок життя, місце перебування, що має певні межі (界 [jiè]), а тривалість його існування визначається століттями/епохами (世 [shì]). Крім цього, концептуалізована єдність 世界 [shìjiè] у різних випадках набуває низки різних значень, а отже, ми можемо визначити такі субмоделі метафоричної актуалізації концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空): «час-простір – це Всесвіт, космос»; «час-простір – це місцевість»; «час-простір – це світ, у якому ми живемо».

«Час-простір – це **геометричні фігури**»:

– 方底圓蓋 [fāngdǐ yuángài] (букв.: **квадратне** дно, **кругла** кришка) «несумісні, невідповідні одне одному речі»;

– 圓凿方枘 [yuánzáo fāngruì] (букв.: **круглий** отвір, **квадратний** шип) «взаємна невідповідність»;

– 方趾圓顙 [fāngzhǐ yuánlú] (букв.: **квадратна** стопа, **круглий** череп) «рід людський», «людство»;

– 不以规矩，不能成方圆 [bù yǐ guījǔ, bù néng chéng fāngyuán] (букв.: без циркуля і косинця не

намалюєш **коло** і **квадрат**) «під час виконання будь-якої справи необхідно суворо дотримуватись правил і законів».

Крім зазначених моделей, концепт ЧАС-ПРОСТІР (时空), зокрема, може бути представлений як відображення давньокитайських уявлень про геометричність часу й простору, зафіксованих у символах **кола** (час) та **квадрату** (простір). Водночас коло ототожнювалось із Небом, а квадрат – із Землею, аспект протилежності яких знаходить яскраве відображення в низці виокремлених нами *чен'юй*. Згодом ці уявлення повністю метафоризувались та почали позначати особливості характеру чи зовнішності людини. Спираючись на отримані результати, виокремимо такі субмоделі метафоричної актуалізації досліджуваного концепту: «час-простір – це протилежність кола та квадрату», «час-простір – це людина».

«Час-простір – це **сприйняття**»:

– 耳濡目染 [ěr rú mù rǎn] (букв.: **вуха** намокли, **очі** забруднились) «непомітно потрапити під вплив оточення»;

– 风声鹤唳 [fēng shēng hè lì] (букв.: **звуки** вітру та **крики** журавлів) «у страху очі великі»;

– 坐视不救 [zuò shì bù jiù] (букв.: байдуже **спостерігати** з боку та не надавати допомоги) «не втручатись у ситуацію», «займати бездушну позицію щодо біди сусіда», «сидіти склавши руки»;

– 矮子看戏 [ǎizi kàn xì] (букв.: **карлик** **дивиться** **театральну виставу** (і нічого не бачить)) «чужої пісні співати», «чужі думки повторювати», «не мати власної думки».

Зауважимо, що окремою, четвертою, метафоричною моделлю концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空) ми вважаємо «Час-простір – це **сприйняття**». До основних її актуалізаторів відносимо фразеологічні одиниці на позначення процесу сприйняття суб'єктом (людиною чи твариною) об'єкта/об'єктів за допомогою зору та/або слуху, що триває протягом певного відрізка часу в певному просторі. Зокрема, у результаті процесу перехресного мапування ми вважаємо за доцільне виокремити такі субмоделі досліджуваного концепту, як «час-простір – це суб'єкт сприйняття», «час-простір – це об'єкт сприйняття», «час-простір – це процес сприйняття», оскільки в процесі зорового й слухового сприйняття явищ об'єктивної дійсності людина (тварина) має можливість існувати в просторі та часі.

Насамкінець окреслимо діапазон та обсяг описаних концептуальних метафор концептів ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) і ЧАС-ПРОСТІР (时空) як останній етап аналізу мовного явища, що досліджується. Отже, на наше переконання, до **діапазону** концептуальних метафор концепту ПРОСТІР (空间) належить така група **корелятивів**, як **рух**, **суб'єкт**, **шлях**, **відносини**, **оточення**, **людина**. **Корелятами** концепту ЧАС (时间) є **рух**,

суб'єкт, попереду, позаду, згори, знизу, людина. Натомість серед *корелятивів* концепту ЧАС-ПРОСТІР (时空) виокремлюємо такі, як **предмет, осередок існування, геометричні фігури, сприйняття, людина.** Обсяг концептуальних метафор концептів ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) і ЧАС-ПРОСТІР (时空) визначається сукупністю референтів, охоплених такими образами, як **рух, суб'єкт, людина.**

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, констатуємо віднесеність концептів

ПРОСТІР (空间), ЧАС (时间) і ЧАС-ПРОСТІР (时空) до метафоричних, а також зробимо висновок про те, що їх актуалізація представлена системою метафоричних моделей і субмоделей, об'єктивованих низкою відповідних фразеологізмів *чен'юй* китайської мови. Зокрема, на нашу думку, такі моделі китайського метафоричного розуміння часу, простору й часопростору найбільш повно розкривають сутність та приховані ознаки досліджуваних концептів, подальше вивчення яких становить очікувану перспективу мовознавчих розвідок.

Література

1. Воробйова О.П. Когнітологія як експерієнційний міф: методики концептуального аналізу тексту / О.П. Воробйова // Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики : тези III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 8–9 грудня 2011 р.) / ДНУ ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2011. – С. 8–10.
2. Тань Аошуан. Китайская картина мира: язык, культура, ментальность / Тань Аошуан. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 240 с.
3. Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б.Л. Уорф // Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М., 1960. – С. 135–168.
4. Boroditsky L. Does Language Shape Thought? Mandarin and English Speakers' Conceptions of Time / L. Boroditsky // Cognitive Psychology. – 2001. – № 43(1). – P. 1–22.
5. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor / G. Lakoff // Metaphor and Thought. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 202–252.
6. Lakoff G. Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and its Challenge to Western Thought / G. Lakoff, M. Johnson. – New York : Basic Books, 1999. – 624 p.
7. Lakoff G. Metaphors we live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago ; London : Univ. of Chicago Press, 2003. – 242 p.
8. Lan Chun. A cognitive approach to spatial metaphors in English and Chinese : Diss. ... Doct. of Philosophy in English and Linguistics / Lan Chun. – Hong Kong, 2000. – 259 p.
9. Духовная культура Китая : [энциклопедия] : в 5 т. / гл. ред. М.Л. Титаренко ; Ин-т Дальнего Востока. – М. : Восточная литература, 2006–2009. – Т. 1 : Философия. – 2006. – 727 с.
10. Духовная культура Китая : [энциклопедия] : в 5 т. / гл. ред. М.Л. Титаренко ; Ин-т Дальнего Востока. – М. : Восточная литература, 2006–2009. – Т. 5 : Наука, техническая и военная мысль, здравоохранение и образование. – 2009. – 1087 с.
11. 中华成语大辞典 : 简明本 / 向光忠编. – 长春 : 吉林文史出版社, 2002. – 750 页。